

toelichting

Bij de gebrandschilderde ramen
in de nederlandsch hervormde kerk
te oud-beijerland

onthuld op 12 juli 1947
ontworpen door ir. m. c. a. meischke
uitgevoerd door den glazenier
e. warffemius

inleiding

Als we aan gebrandschilderde vensters denken, denken we direct aan kerken en gelukkig begint de tijd te komen, dat als we aan kerken denken, we in onze verbeelding de ramen gevuld zien met een weelde van gekleurde voorstellingen.

Er is een tijd geweest — ennog niet zoo heel lang geleden — dat elke versiering, al wat naar kunst zweemde, ja zelfs het orgelspel door velen als een onteerende overtolligheid werd beschouwd, wijl al deze „wereldsche uitingen” de innerlijke kracht des Woords zouden aantasten en schaden. Onze protestantsche kerken waren niet meer dan nuchtere, kille gehoorzalen, gespend van elke kunstzinnige vervoering en de stemming, die van zulk een tempel uitging, was ten eenenmale het Huis Gods onwaardig. Immers, waar de mensch in eigen woning terecht streeft naar een zeker welbehagen en er niet aan zal denken zijn kamers zoo ongezellig te maken, dat niemand er zich thuis voelt, zoo min hebben wij het recht om wat wij in eigen omgeving begeeren en waardeeren, aan het Huis des Heeren te onthouden. Wij zouden ons schamen in zulk een omgeving de Koningin te ontvangen, hoeveel te meer dan niet den Koning der Koningen! Want het Huis des Heeren is ook ons Huis, waar we ons evenzeer moeten thuisvoelen als in eigen woning. Gelukkig breekt het gevoel aan gerechtvaardigde eerbied voor God en Zijn Huis meer en meer baan: het Godshuis spreekte in al zijn onderdeelen van de genadegiften Gods, want ook de kunst in eerlijke en ootmoedige waarachtigheid en bezieling aan Hem opgedragen, is ons als een talent toevertrouwd, dat wij niet in een zweetdoek mogen begraven.

★

In de middeleeuwen tot in de late renaissance, dus tot in de 17e eeuw waren nagenoeg alle kerken in ons land bezet met gebrandschilderde ramen, gedenk- en gilderamen, schenkingen van wederzijdsche vroedschappen en stadsbesturen, die van voorspoed en dank getuigden of tijden van groote druk herdachten. Oorlogen, branden,

orkanen en andere rampen hebben deze venstervullingen dusdanig geteisterd, dat veelal lust, geld en talent ontbrak de oude luister te herstellen. Alleen de St. Janskerk in Gouda toont ons nog in volle majesteit de overvloedige weelde van het door God begenadigde vakmanschap en de van God gewilde kunst. Zoo hier en daar in den lande verheugen nog enkele kerkgebouwen zich in het bezit van enkele gebrandschilderde vensters, maar bijkans alles, waarvan de voorgeslachten de verrukking en stichting hebben ondergaan, is voorgoed verdwenen.

Want naast die verrukking voor het oog beoogden deze vensters ook een stichting voor het hart. Zij hadden den geloovige iets te vertellen, iets mede te geven naar zijn woonstede en vooral in de middeleeuwen, toen slechts weinigen de kunst van lezen machtig waren, gaven deze vensters met hun verhalende voorstellingen een voortdurende prediking en dus stichting aan de kerkgangers en velen droegen het geziene mee in hun hart als een weldadige psalm, een loflied aangeheven ter eere Gods.

Ook onze gemeente heeft de veelzijdige waarde van deze prediking verstaan en zoo behoort zij tot de eersten, die hiermee tot in vele geslachten een blijvende stichting willen schenken.

Het Boek van den Prediker zegt in het 30ste hoofdstuk, het 32ste vers: De drukking der melk brengt boter voort. Het zijn vaak de tijden van groote verdrukking, waarin groote en edele besluiten rijpen: nood en lijden baren heil en godsvrucht.

Zoo getuigen deze ramen van der tijden nood, van uitredding en dankbaarheid. Mogen zij tot in vele geslachten van die uitredding en dankbaarheid getuigen als een voortdurende prediking, waardoor Gods gulden zonnelicht naar binnen strijkt en het hart der menschen verheugt en verblijdt.

De drieramen zijn ontworpen door Ir M. C. A. Meischke te Rotterdam en uitgevoerd door den glazenier E. Warffemius in diezelfde stad.

het vredesraam

Zooals de opdracht in het middenondervak vermeldt, is dit raam geschonken door een onbekende medeburger in deze gemeente uit dankbaarheid, dat wij na vijf bange jaren uit nood en verdrukking zijn bevrijd.

Dit raam is, evenals de beide andere ramen een drielicht: twee vertikale stijlen deelen het geheele venster in drie gelijke deelen, bekroond door zes paneelen door de spitsboogtraceeringen omsloten. De onderste vakken, die de voet vormen, bevatten in het middenveld de opdracht, waarboven het gemeentelijk wapen met de stads-kroon, omkransd door lauweren, bijeengehouden met blauwe linten, de kleur der trouw. In beide zijvakken links en rechts wordt dit veld geflankeerd door twee engelen, die de klaroen des Vredes hebben gestoken en de palm der overwinning in hun hand houden. Wolken en kleurige bloemen omringen deze figuren.

Direct hierboven staat het motief, waarop de hoofdvorstelling is gebaseerd, uitgesproken in Jesaja 2 : 4: **ZIJ ZULLEN HUNNE ZWAARDEN SLAAN TOT SPADEN EN HUNNE SPIESEN TOT SIKKELEN.** Na tijden, waarin alle vernuft en rede culmineert in vernietiging, komt de geslagen mensch tot bezinning: hij werpt het wapentuig als onnut en onteerend van zich af en smeedt het om tot instrumenten, die het goede boodschappen.

De soldaat, links, die al die bange jaren met den Dood in de voorste linies stond, heeft hem de rug toegekeerd: nog laat de Dood niet af, maar zijn heerschappij is tot in de uiterste hoek teruggedrongen. De band met patronen, die hem al die jaren als een benauwende gordel heeft omkneld, rukt hij van zich af, terwijl de duif als vredes-symbool hem tegenvliegt. Nog staat hij temidden van graven en verwoesting, van puin en vlammen, maar zijn zwaard is gebroken. In het middenveld is de smid in volle overgave bezig het oorlogstuig om te smeden tot spaden en ploegijzers: de oranjezon straalt achter hem en zendt haar lichtende stralen naar alle zijden, ook naar de rechterkant, waar de ernstige boer de spade in de grond steekt om het verstarde leven uit de verschroeide aarde weer licht en lucht te geven en de belofte van vreedzame vruchten bloot te leggen. Achter hem stuurt de ploeger zijn ploeg door de wachtende aarde. De bloesem in het knoestige hout spreekt van gouden vruchten en de leeuwerik jubelt omhoog in de warmende zonnestralen.

De jonkheid, de soldaat, strijdt, overtuigt van zijn jeugdige kracht: voor hem geen andere keus dan overwinnen of den dood. De smid, ouder en meer bezonken, smeedt zijn eigen geluk, wetend dat het ware geluk niet afhankelijk is van groote contrasten of tijdelijke successen, maar van een voortdurend geven van wil en kracht en van geloof. De oude grijze boer, die zoo vaak het leven heeft zien opgaan, blinken en verzinken, leert, dat de mensch uit de aarde aardsch is, waaruit wij zijn gekomen en waartoe wij zullen wederkeeren en dat deze gevende en nemende aarde niets anders is dan

een afspiegeling van Gods onveranderlijke wijsheid, zoodat hij met Job kan zeggen: De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen: de Naam des Heeren zij geloofd.

In de spitsboogvulling als bekroning van deze figuren zien we Willem den Zwijger, den Vader des Vaderlands, den grooten strijder voor vrijheid, recht en geloof, met de heerschersstaf in zijn rechter en zijn Bijbel in de linkerhand. Links en rechts is deze figuur van Vader Willem geflankeerd door de wapens van Oranje en van hemzelf, met de motto's: Je Maintiendrai en Ce sera moi, Nassau. Deze heele kleurige partij, door een paar kleine serafijntjes onderbroken, wordt gekroond door de Genius van Waarheid en Gerechtigheid, die in haar rechterhand de kroon der Overwinning houdt: Openbaring 2 : 10. Wees getrouw tot den dood en Ik zal U geven de kroon des levens: de kroon met de zeven paarlen, waarvan de middelste is de parel van groote waarde. In de andere hand houdt zij de lijdensbeker, die ook de groote Zwijger tot den bitteren bodem heeft geleidigd. Boven deze beker staan zijn laatste woorden: Mon Dieu, ayez pitié: Mijn God, heb erbarmen.

Zoo spreekt dit raam dus van de Standvastigheid in tegenspoed en van de vreugde, dat na groote nood de hand wederom de ploeg mag voeren.

het raam van verdrukking en verlossing

Dit raam is een geschenk van de Kerkvoogdij en getuigt, zooals de opdracht in het midden-onderveld meldt; van Gods goedheid, die alle nood en alle rampspoed van ons heeft weggenomen. Links wordt deze opdracht gesteund door het gemeentewapen en rechts door het kerkelijk zegel van Oud-Beijerland, de Naam Gods JEHOVA in Hebreeuwsche letters omgeven door een stralende cartouche, waaronder twee biddend opgeheven handen. Onderaan staat rechts het Roode Kruis, het kruis der menschlievende hulpvaardigheid en links het zwarte kruis van den Dood.

Links hiervan zien we de Dood, die vijf lange jaren het veelbelovende graan met zijn sikkel heeft afgesneden en daaronder: 1940—1945. OORLOG. Donker, dreigend en somber, temidden van kruisen doet hij zijn luguber werk. Rechts als pendant hiervan is IRENE afgebeeld, de godin des Vredes, die uit een hoorn des overvloeds een weelde van bloemen over de groenende aarde uitstort. Daaronder 5 MEI 1945. VREDE.

Dit driedeelig raam toont de oorlogsellende, die over deze eilanden en hun bewoners is heengegaan als een somber, bang onweder, maar dat is uiteengedreven tot een blijde jubelkreet van de bevrijding.

Links zien we, hoe de bezetter niet heeft geschroomd vruchtbare landouwen en beemden te verdrinken. Op de achtergrond in een loodzwaar onweer teekent zich het silhouet af van de Barendrechtse brug. Boerderijen staan half onder water: een verdronken koe

drijft met gezwollen pens in de trieste verlatenheid rond en vergeten kippen en een kat hebben op de daken en in de naakte boomen een laatste toevlucht gezocht. Het is alles VERDRONKEN ARBEID, VERZWOLGEN WELVAART.

Het middenpaneel toont de evacuatie uit gehavende woonsteden. Op den achtergrond staat een heldhaftige bezetter de schamele groep te aanschouwen, stevig en welgedaan. Mannen, vrouwen en kinderen met verbeterde gezichten en angstige, zorgelijke trekken komen op ons af, zeulende hun schamele have: VERDREVEN VAN HUIS, HOF, HAVE, VOORSPOED EN GELUK.

Het rechtsche paneel toont de bevrijding. Liberators scheren door de lucht over de hoofden van de juichende menigte en werpen pakketten met voedsel omlaag. „Alles lacht en juicht en jubelt”. Een oude boer op den voorgrond is neergeknield om God te danken voor VERLOSSING EN VREDE, VRIJHEID EN VREUGDE. De bovenzijde van deze drie tafereelen, die ondanks hun verscheidenheid: VERLATENHEID, VERSTROOIDHEID EN VERVULLING een eenheid vormen, wordt bekroond door een symbolische voorstelling van de strijd tusschen de machten der duisternis en des lichts.

MICHAEL (Wie is God gelijk?) de Archangel (Judas 1 : 9) een van de zeven aartsengelen strijdt met den draak der duisternis: het is GOD'S STRIJD TEGEN ROOF, MOORD EN LEUGEN. In zware onweerswolken neergeworpen ligt de draak met zijn vurige muil op zijn rug en ontvangt van den aartsengel den doodssteek. Michaël in harnas, gedekt met het Schild des Geloofs, waarin de viering van het kruis de letters staan: I.H.S.V. In hoc signo vinces: in dit teeken — het teeken des kruises — zult gij overwinnen. Gouden stralen schieten naar alle zijden uit en dringen door tot de juichende menigte. Geheel in de top vliegt de duif van de Vrede Gods. Links en rechts symboliseeren twee figuren de Gerechtigheid (met weegschaal) en de Overwinning (met lauwerkrans).

Zoo is dit raam een directe uitbeelding van de gruwel der verwoestingen van de dageraad der bevrijding.

het raam van JOB

Dit raam is een schenking van den Kerkeraad. Hoewel het de bedoeling was hierin eveneens het oorlogsleed tot uitdrukking te brengen, is voor dit raam als onderwerp gekozen het Boek Job. In de oorlogsjaren hebben velen zich afgevraagd, waarom al deze ellende en al die bezoeken over het arme en geslagen mensdom moesten komen, dat zich meer en meer van alle hulp en heil en steun verstoken zag. De groote vraag: WAAROM is al heel oud en heeft al zoovelen voor ons tot diepe overpeinzing gedreven. De aloude opvatting, dat de mensch, wien het in de wereld goed gaat, inderdaad een edel mensch zou zijn en dat degene die door ongeluk en rampen wordt vervolgd, dan ook wel heel slecht bij God aangeschreven zou zijn, was een stelling, die velen door alle eeuwen

heen in twijfel hebben getrokken en niet konden aanvaarden. Ook het boek Job behandelt deze vraag in een geweldig epos, zoo groots en schoon van opzet, inhoud en gedachten als er nadien wel nimmer meer is geschreven. Het antwoord op deze brandende kwestie, die nog velen bezigt houdt, geeft Job zelf als hij tot de erkenning komt: Hoe het ook moge zijn — ik weet, mijn Losser leeft. M.a.w. ik berust geheel in Gods alvermogen en onderwerp mij ten volle aan zijn Wijsheid en Rechtvaardigheid.

Deze erkenning, die dus ook die van Job was, heeft geleid om dit onderwerp te kiezen voor het raam van den Kerkeraad. „De jaren 1940—45 waren vol rampspoed en raadsele — maar ik WEET, MIJN LOSSER LEEFT.

Links en rechts van deze opdracht is deze gedachte op een andere wijze nog even onderstreept en wel door de woorden links: **AL GAAT HIER 'T SPOOR WOESTIJNEN DOOR**, te combineeren met de woorden rechts: **UW WOORD IS EEN LICHT OP MIJN PAD EN EEN LAMP VOOR MIJN VOET**, geïllustreerd door twee kleine figuren, waarvan de een in de duisternis wandelt in de doornen en steenen en de rechtsche figuren zichzelf het pad verlicht met een lamp.

De hoofdvorstelling geeft drie episoden uit het leven van Job weer: meest linksche, de groote gulden figuur, zouden we willen noemen: Job in zijn voorspoed, zooals dit zoo ontroerend is vertolkt in Job 29 : 19. **MIJN WORTEL WAS UITGEBREID AAN HET WATER EN DAUW VERNACHTTE OP MIJNEN TAK**; de geweldige voorspoedsapologie. Job, de rijkgezegende herdersvorst, die van God den vollen overvloed ontving, ziet zijn wortelen, de wortelen van zijn aardsch bestaan uit gebreed aan het bevruchtende water, terwijl zijn takken oprijzen naar het universum, waarop de Goddelijke dauw overnacht en zijn ziel verkwikt. We zien Job dus staande bij een bloeiende boom, waarvan de bloesems zachte geuren verspreiden en waarvan de wortels aan zijn voeten zich uitstrekken naar de slingerende beek. Schapen liggen rustig in de schaduw van Job's levensboom, terwijl de rijpe veldvruchten en de kan met edele wijn aan zijn voeten staan. In de boom verheft zich een sierlijke kraanvogel.

In het middenveld zien we Job in zijn diepste ellende. Hij steunt op het altaar, dat hij eens voor zijn kinderen bouwde. Job 1 : 5. Nu doet dit altaar geen dienst meer als schakel tot God, maar als stut voor zijn gemarteld lichaam. Potscherven en een schedel toonen de plaats aan, waar Job in zijn verlatenheid is heengetogen. De beide muziekinstrumenten duiden op de tekst uit Job 30 : 31. Hierom is mijn harpe tot een rouwklage geworden en mijn orgel tot een stem der weenenden. Zijn drie vrienden, aangehitst door den Satan vermoeien zijn bange ziel met strikvragen, lasteringen en beschuldigingen en geen enkele geeft hem steun of troost. Uit Job's geslagen en geslingerd menschenhart welt de tragische wanhoopsklacht: **OCH, DAT ER EEN WAS, DIE NAAR MIJ HOORDE.** Job:

31:35, een klacht, loodzwaar van het diepste menschelijk leed en lijden, gelijk de klacht van den Menschenzoon op Golgotha: Eli, Eli lama sabachtani? Mijn God, mijn God waarom hebt Gij mij verlaten? Ja, bijkans nog zwaarder, nog wanhopiger want de menschenzoon blikte nog, ondanks alle smart in het Vaderoog en vraagt in al zijn wanhopige deceptie: WAAROM? Maar Job roept NIEMAND, die naar hem wil luisteren, niemand die tot hem in zijn ellende afdaalt en met hem nederzit en hem begrijpt. Niemand.

Och, dat er één was, die naar mij hoorde: de meest rampzalige verlatenheid in de hoogste zielenood. God zwijgt, doch Job weet, dat zijn Losser leeft. Zijn Pleitbezorger leeft en NOCHTANS antwoordt Hij niet. Hoeveel gemartelden en wanhopigen hebben in deze jaren, evenals Job gesnakt naar een glimp van God, hoeveel hebben niet gebeden en gebruld om IEMAND, die naar hen hoorde? En dan komt in het derde vak het antwoord Gods. Job: 40 en 41. God antwoordt in een onweder, een van de geweldigste dichtstukken uit de oudheid. Job wordt niet gerechtvaardigd in zijn menschzijn: Job ZIET nu alleen God en hij weet MIJN LOSSER LEEFT. Nu heeft God gesproken: MET HET GEHOOR DES OORS HEB IK U GEHOORD, MAAR NU ZIET U MIJN OOG. Job: 42 : 5.

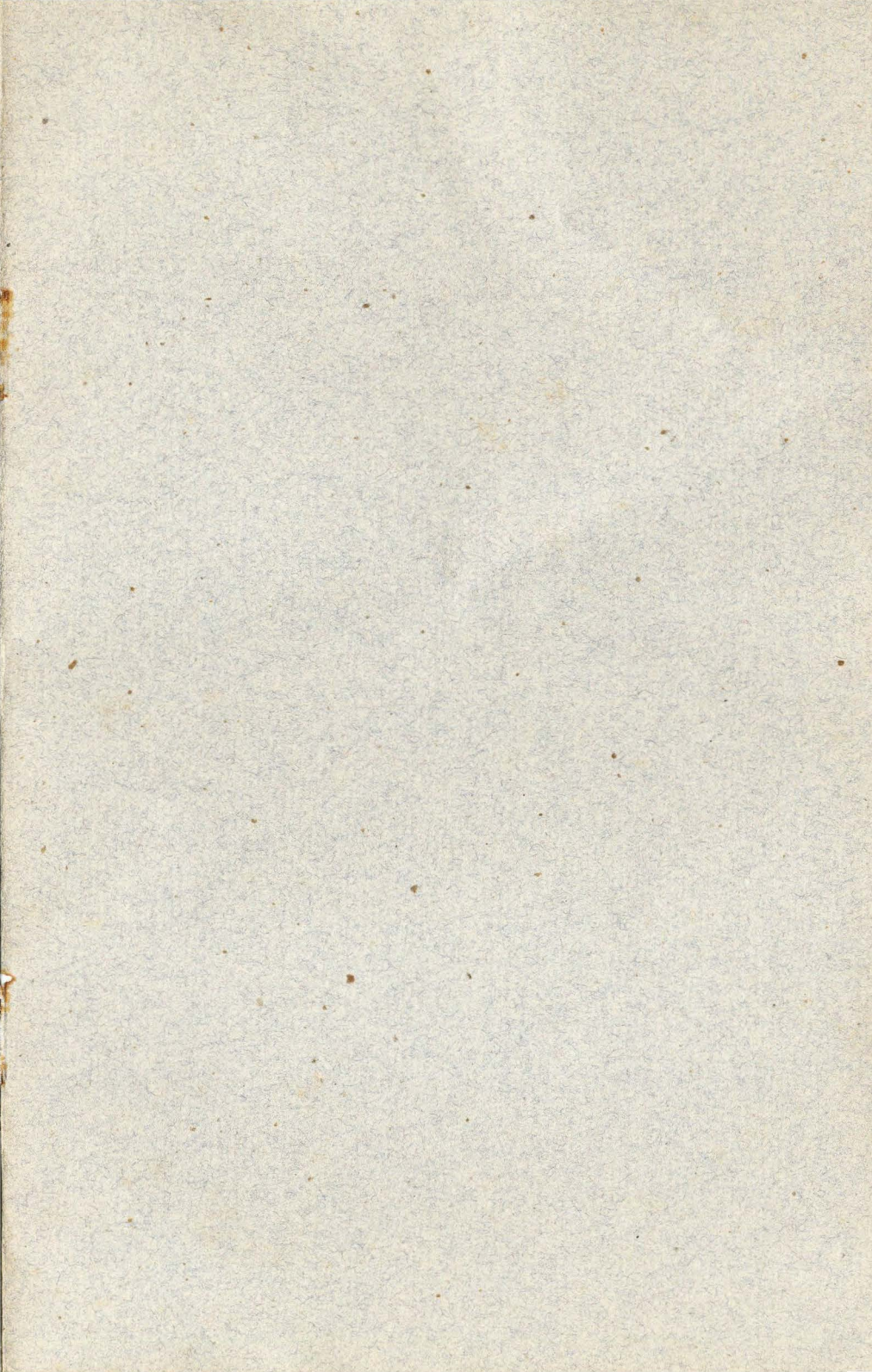
God heeft gesproken niet tot den nietigen enkeling, maar tot de millioenen, die voor Job en na Job hebben gezocht en getwijfeld, die geslingerd zijn in de levensstormen, waar alles nacht en verderf was. En nu zwijgt Job: hij doorvoelt de bovenmenschelijke Alwijsheid van den Almachtige en buigt als nietig menschenkind in volle overgave gelouterd en verootmoedigd het hoofd.

De eenhoorn, de leeuw, de leviathan, alle dieren uit dit schriftgedeelte, de zwarte raaf, zij zijn afgebeeld in het onweer.

De geheele trilogie wordt bekroond door een uitwerking van het Kerkelijk zegel: de naam Jehova met de biddende handen er onder en de spreuk: VIGILANTES AD ORANDUM, hetgeen beteekent: Waakzaam om te bidden, of Zijt biddende en waakt.

Dit raam predikt dus in dit Lied van het Leed, dat ONDANKS alle troosteloze verlatenheid en alle zware beproevingen in dit kortstondig leven, ONDANKS alle eenzaamheid van de geslagen menschelijke ziel, God NOCHTANS leeft, rechtvaardig is en dat Hij lankmoedig is en groot van goedertierenheid.

Wat God doet, dat is welgedaan,
Zijn Wil is wijs en heilig;
'k Zal aan Zijn hand vertrouwend gaan,
DIE HAND GELEIDT MIJ VEILIG.

4^{de}

GEBRANDSCHILDERDE RAAM
in de nederlandsch hervormde kerk
te oud-beijerland

augustus 1949

toelichting

tot het vierde gebrandschilderde raam in de ned. herv. kerk
te oud-beijerland

*

Het vierde gebrandschilderde glas boven de diakenbank in deze kerk kwam tot stand door het groote enthousiasme en de dito bijdragen uit de burgerij, zoodat de Commissie ingesteld voor dit 4de raam op 27 Augustus 1949 het raam aan de Kerkvoogdij mocht overdragen.

Daar de eerste drie ramen allen met een drieledige voorstelling zijn gevuld, is ook voor dit raam, dat aansluit bij de reeds geplaatste vensters een compositie ontworpen, die eveneens uit drie elementen bestaat, welke toch één eenheid vormen, zoowel in gedachte als in uitvoering.

Als onderwerp voor dit raam is daarom gekozen een uitbeelding van het laatste vers van 1 Korinthen 13, het bekende hoofdstuk, dat tot thema heeft de Christelijke Liefde. In deze tekst legt Paulus de nadruk op het onverbreekelijke verband tussen Geloof, Hoop en Liefde, waarvan de Liefde de voornaamste deugd en grootste gave is.

Links is het GELOOF afgebeeld door een man in volle wapenrusting, zooals we die beschreven vinden in de brief aan de gemeente te Efeze, in het zesde hoofdstuk, de verzen 11 tot 17. De strijder heeft kunnen standhouden tegen de verleidingen des duivels, die als een draak aan zijn voeten kronkelt en heeft de geheele wapenrusting Gods aangegord, zooals wij die in dit schriftgedeelte vinden omschreven.

Wijl de LIEFDE de eerste en voornaamste deugd en plicht is van den Christen (want wie den ander liefheeft, heeft de Wet vervult. Romeinen 13:8) is deze in het midden van het raam geplaatst en voorgesteld als een moeder, die haar kind op de arm draagt en alzoo de dienende zichzelf verloochenende liefde belichaamt. De pelikaan, die op zijn nest zijn jongen voedt met zijn eigen bloed, is als Oud-Christelijk symbool van de zichzelf opofferende liefde aan de voeten van de vrouw afgebeeld. Rondom haar hoofd in een krans van bloesems, doorstraalt door Goddelijk

licht, zien we hoe een vogel zijn jongen in hun nest voedt en hoe een andere vogel een bek vol voedsel heeft vergaard.

De HOOP wordt voorgesteld door een landman die het zaad aan de geploegde voren toevertrouwt en biddend hoopt op een milde wasdom, want ook hij weet evenmin als de zaaier, die uitging om te zaaien, welk zaad zal opgroeien tot rijke vrucht en welk zaad geen vruchten zal dragen; daarom hoopt hij, dat zijn arbeid gezegend en zijn Godsvertrouwen niet beschaamd zal worden. Ook de schepen op de achtergrond, zeilende onder de Boog van Verbond en van Hoop, dragen dezelfde gedachte uit. Immers ook de zeeman, de schipper hoopt veilig in de haven het anker te kunnen neerlaten. De top van het raam boven deze drie figuren is gevuld met het Alziend Goddelijk Oog in de top, dat zijn lichtende stralen uitzendt op de drie groote figuren. Dit Alziend Oog is omringd door drie engelen, die de symbolen dragen van GELOOF, LIEFDE en HOOP. De linksche draagt het Kruis, omkransd met de doornenkroon. Het kruis draagt de vier kruisnagels en de letters I.N.R.I. (Jesus Nasarenius Rex Judiorum — Jezus, de Nazarener, de Koning der Joden: het kruisopschrift). In het midden draagt een engel het hart, als symbool van de Liefde en de rechtsche engel houdt het Anker vast het symbool van de Hoop. Onder deze engelen staat op een lint, boven de hoofden der drie hoofdfiguren: GELOOF, LIEFDE en HOOP.

De drie onderste paneelen van het raam zijn gevuld met drie gelijkgestemde ornamentale voorstellingen van de parallellen van Geloof, Liefde en Hoop, namelijk de sacramenten van het WOORD, het AVONDMAAL en de DOOP. Zij worden bekroond met de voluit geschreven tekst van 1 Korinthen 13:13: ZOO BLIJVEN GELOOF, HOOP EN LIEFDE, DEZE DRIE, MAAR DE MEESTE VAN DEZE IS DE LIEFDE.

Het WOORD vertolkt het GELOOF, voorgesteld door een opengeslagen Bijbel, waarop de reeds genoemde tekst uit Efeze 6

en Psalm 119:105. Uw Woord is een licht op mijn pad en een lamp voor mijn voet. De kaars voor den Bijbel vertolkt het Licht des Geestes, dat het Woord verlicht.

Het AVONDMAAL is aangeduid door twee bekers, de wijn bevattende en daartusschen door het gebroken brood. De vorm van dit hier afgebeelde brood is hetzelfde als waarin het brood werd gebakken en verkocht in de dagen van Jezus' omwandeling op aarde. Het is de algemeen verbreide broodvorm uit die dagen in alle landen rond de Middellandsche zee en voor alle landen die onder de Romeinsche heerschappij waren. Dit brood is rond en wordt straalsgewijs in gelijke sectoren of stukken verdeeld. Het brood werd door den vader of het hoofd van het gezin in gelijke stukken gebroken zoodat ieder uit zijn hand zijn gelijke deel ontving. In het oude Pompeï zijn nog heel veel van dergelijke brooden gevonden, die hoewel geheel door de hitte verkoold, toch hun oorspronkelijke vorm hebben behouden.

Dit Avondmaalssymbool heeft de middenplaats onder de Liefde ingenomen, daar toch de Christen in het Avondmaal deel heeft aan het lichaam en bloed van den Gekruisigde en de Liefde Gods in het geloof mag aanvaarden.

De DOOP staat onder de Hoop, omdat door de Doop de hoop wordt geboren, dat het gedoopte kind zal opgroeien tot een leidzaam Lam van den Goeden Herder. De Doop is hier voorgesteld door het doopbekken, waarop de Heilige Geest in de gedaante van een duif nederdaalt.

Al deze drie voorstellingen van WOORD, AVONDMAAL en DOOP zijn elk links en rechts geflankeerd door de symbolen van Geloof, Liefde en Hoop: Kruis, Hart en Anker.

★

Ook dit raam is evenals de vorige vensters ontworpen door Ir M. C. A. Meischke en uitgevoerd door den glazenier E. Warffemius, beiden te Rotterdam.